

Věžové vodojemy – nové využití specifického industriálního dědictví

ROBERT KOŘÍNEK

Klíčová slova: věžový vodojem – nové využití – konverze – industriální dědictví

SOUHRN

Problematika nového využívání industriálního dědictví, často označovaná pojmem konverze, je aktuálním trendem dnešní doby. Také věžové vodojemy odstavené z provozu vodovodních sítí a zbavené tak svého původního poslání mohou místo chátrání či demolice nabízet zajímavé alternativy nového života. Pojednání volně navazuje na článek *Druhý dech věžových vodojemů* vydaný autorem v roce 2012 [1].

ÚVOD

Vodojemy jakožto vodohospodářské stavby zajišťovaly (a dodnes zajišťují) tyto funkce: vyrovnávací, spočívající ve vyrovnání rozdílu mezi rovnoměrným přítokem ze zdroje vody a nerovnoměrným odběrem spotřebiště, tlakovou, spočívající v zajištění potřebného hydrostatického a hydrodynamického tlaku ve spotřebišti, rezervní, pro případ přerušení dodávek vody a poruch ve zdrojové a přítokové části systému, a protipožární [2, 3].

Jedná se o stavby výškově dominantní, které jsou v krajině často z daleka viditelné a přirozeně tak na druhou stranu poskytují výhledy do širokého okolí. Prostorově nezabírají příliš rozsáhlé části pozemku, což je na jednu stranu výhodou při jejich výstavbě (úspora zastavěného území a v souvislosti s tím úspora finančních prostředků), na druhou stranu jsou však jejich interiéry menších rozměrů a nabízejí tak omezené možnosti pro nové využití – jsou málo adaptabilní.

Celá řada věžových vodojemů byla z hlediska architektonického vystavěna zdařile. To dává těmto stavbám určitou výhodu, protože zajímavý vzhled přirozeně upoutá pohled a stává se svým způsobem přitažlivý. Chceme-li z věžového vodojemu udělat turisticky atraktivní místo, je tento aspekt do jisté míry důležitý.

Na území České republiky se podle odborných odhadů nachází více než 1000 objektů věžových vodojemů různého typu i doby jejich výstavby. Nové využití v současnosti se týká několika desítek staveb, z nichž některé budou blíže představeny.

METODIKA

Monitoring věžových vodojemů v rámci činností Společenstva vodárenských věží, jehož je autor příspěvku zakladatelem a provozovatelem, probíhá nepřetržitě od roku 2006 [4]. Jejich dokumentaci tvoří několik činností.

Prvním krokem je identifikace a lokalizace stojících i nestojících věžových vodojemů. Tato činnost je prováděna především na základě průzkumu vytipovaných lokalit, do kterých směřují průzkumy dobové i současné literatury,

obrazové dokumentace, mapových podkladů a dalších zdrojů. Konkretizace polohy u již neexistujících staveb probíhá podle dobových ortofotomap a některých dochovaných původních situačních plánů měst, obcí a podniků. Pro získání dalších informací jsou v případě svolení vlastníka či provozovatele realizovány stavebně technické průzkumy objektů přímo na místě. Prověřovány jsou státní i podnikové archivy a příslušné archivy městských a obecních úřadů. Dalším zdrojem informací jsou běžná, ale i odborná dobová periodika či monografie. Malý zlomek informací tvoří výpověď pamětníků.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Možnosti nového využití objektů průmyslového dědictví jsou různé. Rozhodujícím hlediskem je zde schopnost daného objektu přijmout novou funkci – někdy hovoříme o tzv. adaptabilitě objektu. Prostorná výrobní hala železobetonové konstrukce původního textilního průmyslu nabízí jiné varianty než prostorově omezená konstrukce úzkého dřívku věžového vodojemu. To je dáno tím, že věžový vodojem je pouze část technologického zařízení (v tomto případě vodovodu), a která je tudíž konstrukčně navržena specificky. Věžové vodojemy jsou někdy stavbami až krajně neadaptabilními, což jejich nové využití značně komplikuje [5].

Jedním z důležitých faktorů, který významně ovlivňuje reálné možnosti nového využití vodojemů, je aktuální technický stav objektu. Přestože by toto téma vydalo na samostatné odborné pojednání, lze ve stručnosti zmínit, že nejčastějším stavebně-technickým problémem objektů bývá stav stavebních materiálů – zdíva a betonových konstrukcí včetně koroze výztuží. Zde se negativně projevuje vliv zejména typického vlhkého prostředí vodojemů a střídání vnějších klimatických podmínek. Oproti tomu se většinou nevyskytují problémy se statikou objektu, což napovídá o kvalitní a správně provedené práci našich předků při zakládání těchto staveb.

Situace v zahraničí je v porovnání s Českou republikou různorodá. V zemích západní Evropy jsou přestavby věžových vodojemů za účelem nového využití častější než u nás. Z diskusních setkání s kolegy pak vyplývá, že v zemích východní Evropy se tento trend zatím příliš nerozšířil. Ukázkou jednoho ze zdařilých projektů může být rekonstrukce vodojemu v německém Joachimsthalu u Berlína, který si od města na 99 let pronajala dvojice designerů Sarah Phillipsová a Richard Hurding. Šestipatrový byt, který z téměř šedesát let staré věže vznikl, má obytnou plochu 140 m³ a směrem od přízemí se zde postupně nachází pracovny, ložnice s koupelnou, patro s druhým vchodem z přílehlé vyhlídkové věže a kuchyň s jídelnou. Nejvyšší podlaží patří obývacímu pokoji. Přestavby se ujal berlínský architekt Frank Meilchen, investovaná částka přesáhla 15 milionů korun. Dvojice pojmenovala věž Biorama, jako slovní hříčku spojující slova biosféra a panorama. Sousedící vyhlídková věž je přístupná veřejnosti [6].

Věžové vodojemy však nejsou nově využívané pouze v současné době. Vezmeme-li v úvahu, že k výstavbě prvních vodních věží docházelo na našem území v období pozdní gotiky a počátcích renesance, je zřejmé, že některé přešly sloužit svému poslání již v dávných dobách a stavby převzaly nové funkce. Vodárenská věž Šítkovské vodárny stojící od roku 1592 v jižní části Slovanského ostrova u budovy Spolku výtvarných umělců Mánes a jejíž provoz byl ukončen roku 1881, sloužila před rokem 1989 kupříkladu jako pozorovatelna Státní tajné bezpečnosti ke sledování bytu bývalého prezidenta Václava Havla [7].

Věžový vodojem však mohl také vzniknout tak, že se vložením vodárenské technologie do původního objektu zrodil nový funkční celek. Některé kamenné věže, které byly součástí hradebních systémů měst, se zánikem jejich fortifikační funkce a umístěním potrubního systému a nádrže na vodu staly věžemi vodními (např. Vysoké Mýto, Benátky nad Jizerou, Plzeň) [8].

Existují také věžové vodojemy, u kterých již v době jejich projektování bylo dáno, že budou sloužit i jinému než vodárenskému poslání. Věžový vodojem v Břeclavi dostavěný v květnu 1927 navrhl autor projektové dokumentace autorizovaný inženýr Bohumil Belada na přání břeclavské obce ve dvou variantách – v čistě vodárenské a dále navíc s kopulí pro návštěvníky. Ačkoliv došlo k realizaci právě druhé varianty, není známo, že by nakonec věž k tomuto účelu významněji sloužila. Naopak vodojem postavený na Suchém vrchu v letech 1931–32 podle plánu architekta Antonína Parkmana (obr. 1) již od počátku sloužil jako rozhledna pro turisty. Rezervoár zde již dávno není, vyhlídku si však mohou turisté užívat stále [9].

Obr. 1. Rozhledna s vodojemem na Suchém vrchu v roce 1933 (archiv Radim Heinrich)
Fig. 1. Lookout tower with a water reservoir on Suchý peak in 1933 (Radim Heinrich archive)

Paměť místa

Věžový vodojem může po svém vyřazení z běžného provozu zůstat důstojným pomníkem připomínajícím minulost daného místa. Stává se přímou vzpomínkou na vyspělost našich předků, ať již technologickou, stavební či architektonickou. Chrudimský železobetonový věžový vodojem dokončený roku 1913 v rámci rekonstrukce zdejšího vodovodu podle projektu firmy Ing. Karel Kress z Prahy [10] byl po svém dlouholetém chátrání před deseti lety z vnější části opraven a stal se součástí areálu společnosti Vodovody a kanalizace Chrudim, a. s. Barevné žlutomodré provedení fasády neodpovídá historické předloze, jedná se o barvy, ve kterých zdejší vodárenská společnost prezentuje své prostory a technologické objekty.

Impozantně působí zděný věžový vodojem stojící od roku 1907 v Plzni v areálu společnosti Plzeňský Prazdroj, a. s. Obdivovat tuto téměř 60 metrů vysokou

Obr. 2. Věžový vodojem v Dolní oblasti Vítkovice (2015)
Fig. 2. Water tower in Dolní oblast Vítkovice (2015)

stavbu (jedná se o jeden z nejvyšších věžových vodojemů na našem území) připomínající pobřežní maják mohou návštěvníci při prohlídce pivovaru [11]. Čerstvě zrekonstruovaný je rovněž věžový vodojem v areálu národní kulturní památky Dolní oblast Vítkovice v Ostravě (obr. 2), který s nádrží objemu 1200 m³ ve výšce 30 metrů nad terénem upamatovává na svou důležitost v systému vodního hospodářství bývalých vysokých pecí.

Rozhledny

Při hledání nových možností smysluplného využití nabádají věžové vodojemy svou výškovou dominancí přirozeně k přebudování na rozhlednu. Tento trend je v posledních letech také posílen skutečností, že je možno čerpat dotační prostředky například pro turistiku a cestovní ruch, na turisticky významné objekty a podobně (například ROP – Regionální operační program). Hlavním cílem oblasti podpory těchto projektů je využití potenciálu pro udržitelný rozvoj cestovního ruchu v daných regionech [12].

Aby si potencionální návštěvníci mohli užívat výhledů z věžových vodojemů, je zapotřebí zajistit bezpečnou přístupovou cestu do horních částí věže. Ideální variantou je vedení této cesty vnitřními prostory dířku. Pokud to velikost

dříku nebo jeho technické řešení neumožňují, buduje se zpravidla přístup venkovní po schodišti. Tímto způsobem se realizovala například přestavba vodojemu v Heřmanově Huti z roku 1908. Objekt patří mezi nejstarší železobetonové věžové vodojemy u nás a původně sloužil pro potřeby pivovaru ve Vlkyši [11]. Střecha akumulční části, která je nesena železobetonovými pilíři a středovým dříkem, dnes slouží jako vyhlídková terasa. Na ní se lze dostat pomocí točitého ocelového schodiště se zábradlím připojeného k objektu. Slavnostní otevření nové rozhledny proběhlo v říjnu roku 2011, cena rekonstrukce činila 3,4 mil. Kč.

Nad rovinatou krajinou u města Kolína ční v jeho západní části 45 metrů vysoký železobetonový věžový vodojem (obr. 3), z jehož rezervoáru o objemu 450 m³ proudila 7. srpna 1930 poprvé voda do rozšířeného kolínského vodu. Od druhé poloviny sedmdesátých let 20. století přestal vodojem sloužit svému původnímu poslání a postupně ztrácel svůj lesk. Ten se však nakonec podařilo obnovit, a tak se opravený vodojem stal po 85 letech veřejně přístupnou rozhlednou. Ovšem nemuselo tomu tak být. Původně totiž autor projektu Ing. Dr. Jan Vladimír Hráský počítal s tím, že železobetonová vodní nádrž bude kulovitá (čímž by se stal vodojem jediným svého druhu na našem území), a dá se tvrdit, že takto stavebně řešený rezervoár by pro přestavbu na vyhlídku nebyl příliš vhodný a možná by se záměr vůbec nerealizoval. Konečnou podobu kolínskému vodojemu nakonec vtiskl architekt František Janda [13]. Celkové rozměry a vnitřní řešení objektu umožňují výstup po původním schodišti do patra pod střešní kopulí, odkud pohledový zážitek zpřijemňují desítky informačních panelů směřujících na významné stavby, přírodní zajímavosti a další body v okolí. Součástí expozice je také stručný nástin historie kolínského vodu i vodojemu.

Obr. 3. Vyhlídková kopule kolínského vodojemu (2016)

Fig. 3. Lookout dome of the Kolín water tower (2016)

V podobném duchu je rovněž využit železobetonový věžový vodojem se zajímavou konstrukcí čnící nad Třebíčí (obr. 4) v místě zvaném Na Kostelíčku. Díky s točitému schodištěm má půdorys obdélníku, rohy jižní stěny jsou zaoblené. V horní části vystupuje z dříku válcový rezervoár, který je však umístěn mimo vertikální osu dříku a podepírají jej proto na severní straně dva pilíře. Objekt zakončuje střešní terasa, která dala jasnou odpověď na otázku v době, kdy se pro vodojem z roku 1937 hledalo nové využití. Přestavba přesahující částku 3 mil. Kč probíhala v letech 2014–2015. V prostorách dříku se nachází expozice vývoje třebíčského vodárenství (v každém podlaží vodojemu je expozice jedné z vývojových etap, v dřívě nepřístupné komoře vodojemu je možno pustit si projekce videopořadů podle vlastního výběru). Telekomunikační technika byla z hlavní vyhlídkové plošiny přemístěna na nejvyšší plošinu, aby nepřekážela návštěvníkům a zároveň aby nedošlo k poškození techniky [14].

Obr. 4. Věžový vodojem v Třebíči (2015)

Fig. 4. Water tower in Třebíč (2015)

Subtilně vyhlížející věžový vodojem ležící v areálu Národního hřebčínu Kladruhy nad Labem, státní příspěvková organizace, doznal při své přestavbě v letech 2014–2015 na rozhlednu viditelných změn, zejména v prostoru bývalé akumulace. Původní rezervoár byl odstraněn a v kruhovém vnějším plášti byly po obvodu proraženy obdélníkové okenní otvory. Přístup do patra pod vyhlídku je umožněn po dodatečně osazeném vnějším ocelovém schodišti, poslední úsek rozhledny je nutno zdolat po jednoramenném schodišti.

Galerie, expozice

V královském Nymburce nalezneme několik věžových vodojemů – secesní z roku 1904, unikátní komínový z roku 1917, drážní uvedený do provozu roku 1950 a nejstarší zdejší vodní věž zvanou Tureckou (obr. 5). Ta stojí od roku 1597 na labském nábřeží a čerpala se do ní voda přímo z řeky Labe. Půdorys stavby tvoří nepravidelný desetihran, vstupuje se do ní půlkruhovým renesančním portálem. Svému účelu přestala sloužit na počátku 1. světové války, kdy stále ještě zásobovala jednu kašnu na náměstí. V dlouhém období let 1990–2012 prošla stavba postupnou důkladnou obnovou dosahující částky 5,5 mil. Kč. Citlivě opravené interiéry včetně točitého kamenného schodiště jsou po předchozí domluvě přístupné veřejnosti a nabízejí zajímavé prostory pro připravované expozice v rámci činnosti města [15].

Obr. 5. Turecká věž v Nymburce nabízí zajímavé prostory (2016)
Fig. 5. Interior of the Turkish tower in Nymburk offers interesting spaces (2016)

Českokobulejovická vodárenská věž z roku 1724 získala svou dnešní novogotickou podobu a výšku 44 metrů při úpravě roku 1882. Zároveň zde došlo v té době k umístění válcové nýtované nádrže o objemu 250 m³ a v patře pod ní obdélníkové nádrže o objemu 38 m³, která sloužila jako záloha při čištění a opravách hlavní nádrže. Kamennou věž lze v současnosti v rámci prohlídky vystoupat po dřevěném schodišti až do patra pod válcový rezervoár a užít si zajímavé pohledy na město. V přízemí stojí za zmínku zasklený suterén s původním potrubím, u východní strany paty věže z vnější stany sgrafito od místního malíře Richarda Kristinuse zobrazující městský znak a v okolí vodárny informační panely o historickém vývoji vodovodu v Českých Budějovicích [16].

Na první pohled bizarní spojení dvou světů vzniklo ve věžovém vodojemu v Třeboni – v secesní vodárenské věži z roku 1909 postavené podle architektonického návrhu Jana Kotěry (obr. 6) je umístěna Galerie buddhistického umění. Realizace je však povedená. Teprve otevřený prostor směrem vzhůru zužujícího se válcového díku a do kruhu zaoblené stěny dají skvěle vyniknout i více než deset metrů dlouhým pásům pláten malířského umění Mongolska, Tibetu, Číny a Japonska. První architektonické studie současných úprav interiéru vytvořil Ing. Stanislav Toman, konečnou verzi projektu pak dotvořil Štěpán Klečka. Slavnostní otevření proběhlo 19. května 2013 za přítomnosti Jeho Ctihodnosti Chamba Lamy D. Čojdzamce [17].

Obr. 6. Galerie buddhistického umění ve vodojemu v Třeboni (2016)
Fig. 6. Gallery of Buddhist art in the water tower in Třeboň (2016)

Drážní věžové vodojemy patří mezi poměrně značně ohrožené industriální dědictví. Vznikaly od poloviny 19. století v souvislosti s výstavbou parostrojní železnice na našem území. Jelikož již dlouhá léta neslouží svému poslání, jsou většinou ve špatném technickém stavu, značně zchátralé a mnohé jsou zdemolované. Přitom svými stavebními a konstrukčními parametry nabízí zajímavé možnosti pro nové využití.

Budova vodárny ve stanici Pardubice-Rosice byla postavena v roce 1871 při budování tratě z Rosic nad Labem do Havlíčkova Brodu. První patro nese dvě vodní nádrže, každou o objemu 30 m³. V levém křídle se nacházely dvě kanceláře a v pravém křídle byt strojníka. Počátkem osmdesátých let 20. století vodojem definitivně dosloužil a stal se skladištěm, později obydlím pro bezdomovce. V roce 2000 si objekt vodárny pronajal Pardubický spolek historie železniční dopravy a do roku 2003 prováděl kompletní renovaci objektu včetně opravy střechy. Postupně zde probíhala instalace exponátů a sbírkových předmětů s tematikou železniční historie, které se vážou na region Pardubicka včetně přílehlých tratí, a muzeum se zpřístupnilo veřejnosti. Stavba byla v roce 2006 prohlášena kulturní památkou ČR. Dnes jsou expozice umístěny ve všech prostorech vodárny i v jejím blízkém okolí [18].

Malé vodárenské muzeum se nachází ve vybraných prostorách kladenského vodojemu z roku 1936. Ten je unikátní tím, že se jedná o vůbec první vodojem na našem území postavený celý z oceli a obezděný cihlovým zdivem. Prostory staré vodárenské věže v historické části Plzně z první poloviny 16. století jsou zase součástí prohlídkové trasy historického plzeňského podzemí.

Obr. 7. Vodojem ve Vratimově s nepůvodním ochozem (2016)
Fig. 7. Water tower Vratimov with unoriginal gallery (2016)

Byty, místa odpočinku

Zrekonstruovat objekt věžového vodojemu k bydlení bývá poměrně těžší, než přebudovat jej na rozhlednu. Interiér většinou nenabízí dostatek potřebného prostoru, protože objekt je orientován vertikálně. Rovněž finanční náklady mohou dosahovat částek několika desítek milionů korun. Přesto existuje na našem území několik zajímavých realizací.

Přestavbu osmdesát pět let starého vodojemu ve Vratimově (obr. 7) zahájil její současný majitel v roce 2001. Postupná a citlivě pojatá rekonstrukce přeměnila vnitřní prostory na příjemné místo relaxace a atelier zároveň. Netradičně byl v objektu zachován původní kruhový rezervoár (při těchto přestavbách se nádrž zpravidla odstraní a ponechá se pouze vnější obvodový plášť), osvětlení interiéru přirozeným světlem bylo vyřešeno soustavou zrcadel. Nově došlo k vybudování nepůvodního ocelového ochozu se zábradlím vedoucího kolem horní části, tato přístavba však nenarušila celkový architektonický dojem objektu. Konverze vratimovského vodojemu byla také na konci roku 2014 prezentována na výstavě Výzkumného centra průmyslového dědictví FA ČVUT v Galerii Jaroslava Fragnera *Industriální topografie / Architektura konverzí 2005–2015*.

Ambiciózní projekt přestavby 42 metrů vysokého vodojemu v Praze-Libni započal v roce 2008. Značně zchátralý věžový vodojem se tak po 104 letech od svého postavení firmou František Schlaffer dočkal opravy. V rámci rekonstrukce, jejíž projekt zpracoval architekt Zbyněk Pšenička z firmy Faber Project a která probíhala ve spolupráci s památkovým odborem, došlo k obnově vnějšího pláště vodojemu, včetně navrácení původních zdobných prvků (šambrán, říms, pilastrů a podobně), které byly v minulosti při neodborných stavebních zásazích setřeny. Pod věží začal být budován komunikační uzel propojující vlastní věž s prostory relaxačního centra, v druhé části rohového pozemku částečně zapuštěné garáže a další objekty. Vodojem je po částečné kolaudaci a je připravený na dobudování komfortního mezonetového bytu se sportovně relaxačním centrem, výtahem a podzemní garáží pro osm automobilů. Rezidence Water Tower, jak se věž nyní nazývá, je nabízena exklusivně k prodeji za částku 130 milionů Kč. K tomu však musí budoucí vlastník připočítat přibližně dalších 50 milionů Kč na úpravy interiéru [19].

K trvalému bydlení je rovněž přizpůsoben drážní vodojem v Chotěboři nedaleko Bílku. Objekt patřil v minulosti drahám a dodával měkkou říční vodu ze studny u řeky Doubravy do dalšího drážního vodojemu na chotěbořickém nádraží. Podle letopočtu, který stavitelé vytesali do kamene umístěného nad horními okny, byl třípatrový vodojem postaven roku 1879. V jarních a letních měsících vyniká udržovaná zahrada rozprostírající se kolem vodojemu [20].

Romantická renesanční vodárenská věž v Jičíně (obr. 8) stojící na hrázi rybníku Kníže je využívána jako galerie. Vnitřní prostory stavby čtvercového půdorysu, o níž se první zmínka objevila již v roce 1502, představují koncept starobylého ubytování. Na pěti podlažích se zde nacházejí ložnice, koupelna, salonek, vstupní hala a sklepní šenk, nábytek a vybavení jsou převážně z masivního dřeva. Všechny místnosti byly rekonstruovány a vybaveny na základě návrhů odborníků na dobovou architekturu a interiéry. Ve věži mohou být po dohodě s majitelem vystavována umělecká díla [21].

Obr. 8. Podkrovní ložnice ve vodárenské věži v Jičíně (2016)

Fig. 8. Attic bedroom in a water tower in Jičín (2016)

Nosiče telekomunikační techniky a reklamy

Novou funkci může objekt věžového vodojemu získat i v době, kdy je stále ještě v provozu. Výškové stavby jsou obecně vhodné pro umístění telekomunikační techniky, jejíž rozmach se v posledních desetiletích stupňuje. Celá řada vodojemů tak nese na různých místech antény, vysílače a další zařízení, která jsou pro jejich provoz nezbytná. Umístění těchto technologických systémů však také v mnoha případech narušuje architektonický vzhled stavby a původní záměr autora návrhu. Jedním příkladem z mnoha je 50 metrů vysoká vyrovnávací věž v Praze-Radlicích, kterou ve formě tří válců postavených do trojúhelníka a vzájemně spojených konkávními skleněnými profily navrhl světově známý architekt Ing. Karel Hubáček. Dnes je horní část stavby obklopena ocelovou pěti-patrovou konstrukcí nesoucí telekomunikační zařízení a celý tento komplex zakrývá zaoblené vrcholky válců i barevné provedení horní části.

Ukázkou citlivého přístupu může být řešení provedené na věžovém vodojemu zkolaudovaného roku 1932 v Benátkách nad Jizerou (obr. 9). Na ploché střeše, která samozřejmě nabízí lepší možnosti než věž v Radlicích, je uchycena masivní ocelová příhradová konstrukce výšky 8,6 metru a hmotnosti 14 tun. Ta svým tvarem komolého čtyřbokého jehlanu hmotu věže příjemně zakončuje bez narušení celkového pohledového dojmu na konstruktivistický vodojem [22].

Věžové vodojemy nám mohou rovněž vhodně posloužit jako nosiče reklam. Často jsou tímto způsobem využívány zejména typizované ocelové montované vodojemy (např. aknagloby či hydrogloby), kdy je reklamní nápis nanášen přímo na vnější plášť akumulačního prostoru. V některých případech se místo nátěru používají reklamní bannery, které však mnohdy nepůsobí vzhledně. Běžně jsou reklamní nápisy v noci osvětleny. Kromě klasické firemní reklamy mohou vodojemy také nést znaky a symboly měst a obcí.

Z chrámu vody chrámem boha

Na našem území bychom našli jeden netradiční případ, kdy původní objekt věžového vodojemu v podstatě zanikl (přičemž ale nebyl demolován) a došlo ke vzniku zcela nové stavby. A není určitě bez zajímavosti, že uvedený příklad je přeměnou stavby ryze technické ve stavbu sakrální.

Jedná se o přestavbu vodní věže a sýpky stojící v minulosti před zámek Stránov v Jizerním Vtelnu. V horní části věže byl umístěn kotel (nádrž), který

napájela voda ze Skalského potoka a následně se rozváděla po Stránově a Vančurově. Objekty podle žádosti arcibiskupa pražského Antonína Petra z Příchovic přestavěl Jan Václav hrabě z Příchovic na kostel (provedl pražský architekt F. Hegera), jenž byl následujícího roku 1763 od zmíněného arcibiskupa zasvěcen sv. Václavovi [23].

Netradiční vývoj má za sebou také samostatně stojící zvonice kostela sv. Pavla v Ostravě-Vítkovicích. Ta byla roku 1882 navržena jako věžový vodojem (ve věži se nacházely dva ocelové vodojemy o celkovém obsahu 50 m³ umístěné 14,2 metru nad terénem) a požární pozorovatelná. Stavbu ve výšce 21,8 metru zakončovala jednoduchá stanová střecha. Z dochovaných plánů je zřejmé, že se počítalo s pozdějším dobudováním objektu na věž kostela (na plánu se doslovně uvádí „V případě potřeby může být postaveno výše a použito jako kostelní věž“). K dostavbě došlo nejspíše do října roku 1886 (věž byla zvýšena o zvonici a ukončena vysokou jehlanovou střechou), kdy byl čerstvě dostavěný kostel zasvěcen sv. Pavlovi na počest tehdejšího ředitele železáren Paula Kupelwiesera [24].

Obr. 9. Konstrukce s telekomunikační technikou na střeše vodojemu v Benátkách nad Jizerou (2015)

Fig. 9. Construction of telecommunications technology on the roof of water tower in Benátky upon Jizera (2015)

O dalších věžových vodojemech již jen stručně. Památkově chráněná vodárenská věž bývalé Petržilkovské vodárny v Praze dnes slouží jako kancelářské prostory. Tubus věže, postavené koncem 16. století, citlivě propojuje se sousední budovou ocelová prosklená lávka nad plavebním kanálem podle návrhu Ing. Petříkové. Kancelářské využití se rovněž našlo v prostorách pseudorenesančního vodojemu z roku 1894 v Mladé Boleslavi (sídlí zde Odbor stavební a rozvoje města a regionu). Na penzion a restauraci byl v letech 2005–2006 firmou Tchas, spol. s r. o., přestavěn železobetonový věžový vodojem v Bohumíně. Náročná přestavba původního objektu z roku 1935 činila přibližně 25 milionů korun, k věži na východní straně nově přiléhá šachta s proskleným výtahem a schodištěm. Ubytování systému BnB nabízí stará vodárenská věž ve Slaném na Fortenské ulici, na soukromé ubytování byl v minulosti přestavěn věžový vodojem v Brně-Řečkovících [25, 26].

Aktuální dění

I v současné době probíhá několik projektů rekonstrukcí měnící věžové vodojemy na stavby s novým využitím. Unikátní vratislavická zauhlovací věž architekta Leopolda Bauera, nesoucí ve svých útrobních zároven vodojem, je momentálně přebudována spolkem AvantgArt, z. s., na kulturní centrum Zauhlovačka, které by mělo sloužit jednak jako výtvarný ateliér, jednak jako řemeslné dílny.

Restaurátorské práce probíhají na vodárenské věži bývalých Nových mlýnů na Novém Městě v Praze. Na jaře roku 2017 se v ní počítá s otevřením expozice o hasičích a požárech, celkové náklady jsou odhadovány na částku 50 mil. Kč. V rekonstrukci je rovněž již dávno nefunkční věžový vodojem v Praze-Michli postavený podle návrhu architekta Jana Kotěry v roce 1907, komplexní rekonstrukce by se měl také dočkat vodojem v Praze-Bubenči, který dlouhá léta sloužil čajovně a aktivitám dětí. Těm by měl být znovu zpřístupněn i po plánované opravě.

Vzácný oktogonální komín s vodojemem stojící od roku 1920 v obci Vilémov-Zahořany (obr. 10) se díky aktivitám Svazu českých komínářů a týmu Fabriky.cz podařilo zachránit a přesvědčit majitele (obec Vilémov) o jeho zachování. Komín, který je významným orientačním prvkem na nově vzniklé cyklostezce, by měl být výhledově přebudován na rozhlednu [27].

ZÁVĚR

Současný trend zvýšeného využívání věžových vodojemů k novým účelům na našem území je patrný. Aktuální jsou zejména přestavby na rozhledny doplněné muzejními prostory či expozicemi, zaměřenými převážně na vodárenství. Zázemí zde mohou také najít různé galerie a ateliéry. Přestavby na věže k bydlení patří většinou mezi projektové i finančně náročnější projekty, přesto se realizují. Vodojemy mohou také zůstat důstojnými památníky připomínajícími historii místa bez nutného užití jejich interiérů. Při jakékoliv úpravě stávajících objektů je vhodné důkladně zvážit smysl nového využití a mít zpracovaný kvalitní projekt jak po stránce stavební, tak architektonické. Věžové vodojemy jsou nám stále na očích.

Literatura

- [1] KOŘÍNEK, R. Druhý dech věžových vodojemů. *SOVAK – Sdružení oboru vodovodů a kanalizací 3/2012*, s. 14–17.
- [2] CHEJNOVSKÝ, P. *Zdravotní vodohospodářské stavby: akumulace vody – vodojemy*. Praha 2011, s. 9.
- [3] ČSN 75 5355. *Vodojemy*. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2011.
- [4] Společenstvo vodárenských věží. Dostupné z <http://www.vodarenskeveze.cz>
- [5] VONKA, M., KOŘÍNEK, R., HOŘICKÁ, J. a PUSTĚJOVSKÝ, J. *Kominové vodojemy. Situace, hodnoty, možnosti*. Praha, 2015, s. 47, 51.
- [6] KAZDOVÁ, M. *Manželé si ve staré vodárenské věži postavili neuvěřitelný šestipatrový byt*. Publikováno 2010. Dostupné z: <http://bydleni.idnes.cz>
- [7] Společenstvo vodárenských věží. *Věžový vodojem – historická vodárenská věž Praha-Nové Město*. Dostupné z: <http://www.vodarenskeveze.cz>
- [8] KOŘÍNEK, R. Vodárenské věže. 1. část: Nejstarší vodní věže. *SOVAK – Sdružení oboru vodovodů a kanalizací 3/2013*, s. 20–23.
- [9] KOŘÍNEK, R. Vodárenské věže. 3. část: Vrcholná díla v meziválečném období. *SOVAK – Sdružení oboru vodovodů a kanalizací 5/2013*, s. 12–15.
- [10] Státní okresní archiv Chrudim. *Fond Okresní úřad Chrudim I 1850–1945*.
- [11] BERAN, L., VALCHÁŘOVÁ, V. a ZIKMUND, J. (eds). *Industriální topografie / Plzeňský kraj*. Praha, 2013, s. 55–57, 71–72.
- [12] [Dotacni.info](http://www.dotacni.info) – největší portál o dotacích v ČR. Dostupné z: <http://www.dotacni.info>.
- [13] ČECH, A. Dva důležité sociální podniky v Kolíně, 1. Městský vodovod. *Věstník odboru klubu čsl. turistů v Kolíně – Vlastivědný sborník středního Polabí*. Kolín, 1929, s. 134–137.
- [14] HEDBÁVNÝ, J. Věžový vodojem Kostelíček s vyhlídkovou plošinou na Strážné hoře v Třebíči. *SOVAK – Sdružení oboru vodovodů a kanalizací 9/2015*, s. 3–4.
- [15] ČERNÝ, J. a SÝKORA, F. Zastavení Turecká věž. *Manuál turistického průvodce Nymburkem* (rukopis), 2016.
- [16] Vodárenská věž. Dostupné z: <https://www.vodarenskeveze.cz>.
- [17] Galerie buddhistického umění. Dostupné z: <http://www.asian-center.cz>.

- [18] Kolektiv autorů. *Museum Rosice nad Labem*. Pardubice, 2010.
- [19] Společenstvo vodárenských věží. *Věžový vodojem Praha-Libeň*. Dostupné z: <http://www.vodarenskeveze.cz>
- [20] ČILA, R. *Historie výtopny – lokomotivního depa Jihlava, Vodárny a vodárenská zařízení* (rukopis). 2012, s. 34–36.
- [21] Věž Jičín, Kulturní památka ČR. Dostupné z: <http://www.vezjicin.cz>
- [22] PAVLÍK, O. *Věžové vodojemy na Mladoboleslavsku*. Mladá Boleslav, 2012, s. 43–46.
- [23] PAVLÍK, O. *Stručná historie Mladoboleslavského vodárenství II*. Mladá Boleslav, 2005, s. 56.
- [24] MATĚJ, M. *Kulturní dědictví Vítkovických železáren*. Ostrava, 2014, s. 164–165.
- [25] Společenstvo vodárenských věží. *Věžový vodojem – historická vodárenská věž Praha-Smíchov. Věžový vodojem Mladá Boleslav. Věžový vodojem Bohumín-Nový Bohumín*. Dostupné z: <http://www.vodarenskeveze.cz>.
- [26] Airbnb. Dostupné z: <https://www.airbnb.cz>
- [27] VONKA, M., KOŘÍNEK, R., HOŘICKÁ, J. a PUSTĚJOVSKÝ, J. *Kominové vodojemy. Situace, hodnoty, možnosti*. Praha, 2015, s. 105–107.

Autor

Ing. Robert Kořínek, Ph.D.

✉ robert_korinek@vuv.cz

Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, v. v. i.

Příspěvek prošel lektorským řízením.

Obr. 10. Návrh využití kominového vodojemu v Zahořanech jako rozhledny (autoři návrhu Jana Hořická a Jan Pustějovský, 2015)

Fig. 10. Proposal for the use of the water chimney reservoir as a lookout tower in Zahořany (authors of proposal Jana Hořická and Jan Pustějovský, 2015)

WATER TOWERS – RE-USE OF SPECIFIC INDUSTRIAL HERITAGE

KORINEK, R.

TGM Water Research Institute, p. r. i.

Keywords: water tower – new usage – conversion – industrial heritage

The issue of a new usage of industrial heritage (often referred to the concept of conversion) is the current trend of today. Also, water towers shutdown from water networks and stripped of their original mission can offer instead of decay or demolition attractive alternatives to new life. Treatise loosely based on article *Second breath of water towers* published by author in 2012.

